

Pavel Bedrníček

**PŘÍBĚHY
PRAŽSKÝCH
PARKŮ A ZAHRAD**

Projekt je realizován s finanční podporou hl. m. Prahy

Copyright © Pavel Bedrníček – dědicové, 2023

Photographs © Michael Romanovský, 2023

ISBN 978-80-7511-751-9

ISBN 978-80-7511-752-6 (epub)

ISBN 978-80-7511-753-3 (pdf)

Ediční poznámka

Pavel Bedrníček, lékař, velký znalec a milovník Prahy a její historie, odevzdal text pro svou čtvrtou knížku již v roce 2008, bohužel jejího vydání se již nedožil. Vzhledem k noblesnímu stylu, vtípu, nadhledu a pečlivému zacházení s češtinou, a také proto, že o autorovy předchozí publikace byl velký zájem, rozhodli jsme se nakonec i po tak dlouhé době knížku vydat.

Praha, údajně třinácté nejzelenější město světa, si svých oddychových ploch velmi cení a v posledních desetiletích došlo i na těchto místech k mnoha pozitivním změnám. Tam, kde bylo třeba, je tedy text doplněn krátkým dovětkem o citlivých a nákladných rekonstrukcích a revitalizacích, často i o zpřístupnění kdysi pro veřejnost zavřených zahrad. Jsme si jisti, že by tyto informace Pavla Bedrníčka velmi těšily.

Úvod

Již řadu desetiletí, možná celé století, se vede spor o množství pražské zeleně. Má jí Praha málo, nebo dostatek? Diskuse probíhala mezi odborníky i v tisku, tu s větší intenzitou, tu zvolna uhasíná, ale objevuje se stále znovu. Naprosto není úmyslem autorovým tuto otázku rozřešit, spíše se jeví neřešitelnou, vždyť definitivní odpověď ještě nikdo nedal a asi nedá.

Strohá fakta konstatují, že Praha má celkem 8500 ha zeleně, veřejné i privátní, což by se snad zdálo dostatečným. Ovšem toto číslo zkresluje okrajové části města, administrativně připojené ku Praze až v roce 1960 a následně 1974. Tehdy se totiž součástí města staly větší či menší lesy, tvořící do té doby součást volné přírody daleko za Prahou. Ani ve starších čtvrtích však není zezeň rozložena rovnoměrně, což souvisí s různými etapami staletého vývoje města. V některých částech je jí kritický nedostatek (např. Staré Město, Vysočany, Pankrác), u jiných by bylo možno hovořit o až luxusním nadbytku (Malá Strana, Bubeneč, Vyšehrad). Příčin je mnoho, snad nejdůležitějšími byly na jedné straně stísněnost stále lidnatějšího města po více jak šest století sevřeného hradbami, na straně druhé překotná, mnohdy až spekulativní výstavba měst a čtvrtí za hradbami v 19. a počátkem 20. století.

Románská doba zanechala v Praze hodně stavebních památek, ať již na povrchu nebo pod zemí, ale zahrady se zachovaly pouze tři. Nikoliv ovšem ve skutečnosti, ale jen v písemných záznamech jsou zachyceny zahrady klášterů svatojiřského, strahovského a břevnovského. Měšťanské domy měly v té době vesměs vchod ze zadu ze dvora, do kterého vedla z ulice vrata. Lze se jen dohadovat, že na takovém dvorku mohl být i nějaký záhonek či několik stromků. S nastávajícím obdobím gotiky koncem 13. a počátkem 14. století přicházejí do Prahy další řády – křížovníci, dominikáni, františkáni, klarisky, augustiniáni a další, vesměs dostávají od panovníka velké pozemky, a tak vznikají další klášterní zahrady, jejichž charakter býval převážně užitkový, jen z menší části i okrasný. Tento vývoj pokračuje v ještě větším měřítku za Karla IV. Tehdy se také v právě budovaném Novém Městě objevují i první velké zahrady patřící soukromníkům. Šlo o užitkové zahrady, v nichž známí staroměstští lékárníci pěstovali léčebné byliny. Angelo z Florencie měl velikou zahradu v místech dnešní hlavní pošty v Jindřišské ulici, jeho kolegové apatykáři Augustin a Onofer nemenší Na Slupi. Nové Město ostatně nebylo ještě po staletí celé

zastavěno a jeho jižní část tvořily prakticky jen zahrady a vinice, jak klášterní, tak soukromé. Jak obyvatelstva přibývalo, město se zahušťovalo novou zástavbou, eventuální zahrádky za domy mizely, klášterní zahradní enklávy ovšem zůstávaly netknuty.

Polovina 16. století přináší podstatnou změnu. S novým renesančním slohem se mění životní styl a zvolna přichází i obliba palácových zahrad. V Praze navíc obrovský požár v roce 1541 zničil téměř dvě třetiny Malé Strany, mnoho ožebračených měšťanů nemohlo znovu stavět, místa je nyní dost, parcely skupuje šlechta a staví si pohodlné paláce, k nimž záhy patří i větší či menší okrasné zahrady. Největší rozmach palácových zahrad ale nastal až v době baroka, kdy jde začasť o vpravdě umělecké výtvořy ať už úpravou starších zahrad renesančních nebo zřizováním úplně nových. S končícím 18. stoletím a odcházejícím barokem se sice opět mění životní styl, a především myšlenky a názory, překrásné zahrady barokních paláců však přetrvaly dodnes, byť někde v pozdější úpravě.

Po celou tuto dobu byl veřejný park něčím zcela neznámým. Objevuje jej až doba osvícenství a do Prahy přichází počátkem 19. století. Prvními trvale veřejnými sady se v roce 1804 stala Královská obora, kterou obyvatelstvu otevřel sám císař na podnět nejvyššího purkrabího Jana Rudolfa Chotka. V roce 1833 vzniká další park, veřejný již od samého počátku; je jím Lidová zahrada – Volksgarten, dnešní Chotkovy sady. V té době ještě existovaly na Novém Městě i rozsáhlé soukromé zahrady v místech dnešního Florence a Masarykova nádraží, též mezi ulicemi Salmovskou, Lípovou a U nemocnice, ještě v 19. století byly ovšem zastavěny.

Během staletí samozřejmě vznikaly zahrady i mimo obvod pražských hradeb. Byly buď okrasné při šlechtických zámečcích (Libeň, Záběhlice), nebo ryze užitkové (téměř celá plocha dnešního Karlína), někdy i smíšené. V 2. polovině 19. a počátkem 20. století pak již vyrůstají veřejné sady v nově rostoucích samostatných městech (Vinohrady, Karlín), vesměs přímo plánovitě.

Knižka, kterou jste právě otevřel, vážený čtenáři, zachycuje valnou část pražské zeleně, přesněji řečeno zahrad a parků. Nikoliv však beze zbytku. Nenajdete tu obyčejné lesy a lesíky na okrajích Prahy, donedávna ve volné přírodě, které nemají prakticky žádnou historii. Pokud některé z nich v sobě tají něco zajímavého, jsou ovšem uvedeny. Dále pak stovky zahrad a zahrádek u soukromých vil a rodinných domků, mnohdy sice hezkých, ale rovněž bez historie a jakýchkoliv zajímavostí. Jejich zařazením by se naše vyprávění chtě

nechtě změnilo v suchý výčet popisných čísel. Měl-li by čtenář zájem o vědecký botanický rozbor jednotlivých zahrad či parků, najde jej v odborných publikacích, z nichž zvláště doporučuji knihu dr. Pacákové a kolektivu „Pražské zahrady a parky“. Poslání a smysl mého vyprávění je jiný a je dán již názvem knížky – podat historii a příběhy pražských parků a zahrad v toku času; pokud v ní čtenář najde dosud mu neznámé skutečnosti nebo se dokonce pobaví, je její účel dokonale splněn.

Dovolte, abych poděkoval mé paní za její porozumění a pochopení, tolik potřebné při psaní této knížky.

AMERIKA

(zahrada letohrádku, Nové Město, Ke Karlovu 20)

Karel IV. založil Nové Město pražské v roce 1348. Stavělo se rychle, rozloha nově založeného města byla ale tak veliká, že jeho nejvyšší jihovýchodní část zůstala ještě několik století nezastavěna. Byly tu jen tři církevní objekty – klášter a kostel Na Karlově, kostel s klášteřem sv. Kateřiny a kapitulní kostel sv. Apolináře; jinak jen vinice a užitkové zahrady.

V 18. století byla již cena těchto pozemků značně vysoká, což ale vůbec neodradilo hraběte Jana Václava Michnu z Vacínova, když zde někdy kolem roku 1713 kupoval velkou parcelu. Říšský hrabě Jan Václav byl potomkem Pavla Michny z Vacínova, původně sekretáře České kanceláře, hlavně však jednoho z největších pobělohorských zbohatlíků, císařského vojenského dodavatele, jenž své obrovské jmění získal povětšinou použitím značně špinavých metod. V osobě jeho vnuka pak rod ještě v 17. století téměř o všechno přišel, ale brzy se zase finančně zotavil. A tak když se Jan Václav Michna rozhodl postavit na svém novém pozemku reprezentační letohrádek, mohl si dovolit pověřit touto zakázkou největšího stavitele českého i středoevropského baroka Kiliána Ignáce Dienzenhofera. Slavný architekt pak v letech 1715–1720 postavil překrásnou barokní, už téměř rokokovou jednopatrovou vilu o rozměrech 10×15 m.

Současně s letohrádkem byla založena a vybudována rozsáhlá typicky barokní zahrada, kterou doplnily velké kamenné sochy z dílny Antonína Brauna, totiž Herkules, obr Cacus a alegorie ročních dob. Dle svědectví současníků byla prý tato zahrada velmi krásná, leč čekaly ji osudy značně neblahé. Už za pouhých devět let v roce 1729 se Michnové opět dostali do svízelné situace a zahradu i s letohrádkem, který se ještě dávno nenazýval Amerikou, prodali. Majitelé se střídali; vila, lidem nazývaná podle drobných plastik na atice „U trpaslíků“, chátrala, ale ještě mnohem více pustla neudržovaná zahrada. Konečně v roce 1826 tehdejší majitel otevřel v letohrádku hospodu „Amerika“, která se na dlouhá desetiletí stala oblíbeným lokálem německých vysokoškolačků, tzv. buršáků, proslulých souboji a drsnými zábavami – a jméno již zůstalo. Současně se našlo „rozumné“ využití i pro zahradu – po celou dobu se v ní pořádaly trhy na dobytek.

Obrat nastal počátkem 80. let 19. století. Pražská obec celý objekt vykoupila, rozhodně však ne za účelem restaurování. Právě naopak, valná část zahrady byla v roce 1883 zastavěna novou velkou budovou české lékařské fakulty. Když k ní záhy přibyla i členitá rohová budova nemocnice (pozdější klinika),

Музей
История
Музей
История

Museum
История
Музей
История

zůstal z celé rozsáhlé zahrady jen ubohý zbytek. Obec pak vše alespoň částečně odčinila tím, že dala zbytek zahrady nově upravit, což svěřila renomovanému zahradnímu architektu Františku Thomayerovi. Ještě předtím se ale uvažovalo o zboření letohrádku za účelem získání dalšího stavebního místa, což se ale naštěstí neuskutečnilo. V roce 1854 umístili dokonce na půdě letohrádku vodojem o obsahu 9 m³, zásobující část Nového Města vodou přečerpávanou z vltavských vodáren. Sloužil až do roku 1877. „Amerika“ byla využívána různým způsobem, od roku 1890 tu sídlilo dívčí gymnázium „Minerva“. Nakonec vše získala Společnost Antonína Dvořáka, která zde zřídila skladatelovo muzeum. Dnešní návštěvník najde zrestaurovaný letohrádek se zajímavými expozicemi a dobře udržovanou prostou zahradu, která již ale nepovídá nic o svém původním vzezření.

ANEŽSKÝ KLÁŠTER

(klášterní zahrada, Staré Město, Anežská 12)

Jediná staroměstská zahrada, hodná toho jména, je dílem zcela nové doby. Původní klášterní zahrada byla samozřejmě založena současně s klášteřem, tedy počátkem 30. let 13. století. Sdílela s ním všechny jeho osudy – působení klarisek, jejich útěk před husity a následných více jak sto let pustnutí, příchod dominikánů v roce 1556, kteří ji opět zvelebili, i návrat klarisek v roce 1629. Když pak Josef II. v roce 1782 celý klášterní komplex definitivně zrušil, stalo se z něho obydlí chudiny a dílny řemeslníků. Zahrada byla zcela zničena, zaplněna různým harampádím, zastavěna všelijakými boudami a dílnami, kupř. i zvonařskou. Naprosto neutěšený a devastující stav trval téměř dvě století; teprve v 50. a 60. letech 20. století rozsáhlé restaurátorské a rekonstrukční práce obnovily klášterní areál a zároveň byla vysazena i nová klášterní zahrada.

Severní zahrada se sochařskými díly předních českých umělců je dnes volně přístupná, stejně jako malá klášterní zahrada.

BERTRAMKA

(zahrada usedlosti, Smíchov, Mozartova 2)

Místo, navždy již spojené se jménem Wolfganga Amadea Mozarta, má dlouhou historii. Dávno před tím, než je Mozart proslavil, stávala na pozemku dnešní Bertramky vinice s malou usedlostí. Patřila Anežce Kobrové z Rottenfeldu a je doložena již roku 1603. Mnoho podobných bylo tehdy roztroušeno po utěšené, zelenající se krajině dnešního Smíchova. Paní Anežka se nesmířila s pobělohorskými poměry, emigrovala, svůj majetek přenechala potomkům a ti pak drželi budoucí Bertramku až do roku 1671. Tehdy ji Anežčin prapravnuk, rada soudu komorního a dvorského rytíř Reyhart z Reyxendorfu prodal jinému císařskému radovi, panu Bradlinskému ze Štětíc. Ten si ji dlouho neponechal a již za šest let ji prodal špitálu u sv. Jana Na prádle. Cena byla 500 zlatých rýnských a zřejmě spočívala především v rozsáhlé užitkové zahradě. Usedlost naproti tomu byla patrně dosti ubohá, protože v kupních smlouvách není citována usedlost s pozemkem, nýbrž jen pozemek s boudou. Na samém konci 17. století koupil tento „pozemek s boudou“ bohatý malostranský měšťan Jan František Pimskorn. Dal za něj 600 zl., domek kdysi Rottenfeldský nechal zbořit a na jeho místě hned v roce 1700 postavit pěknou barokní usedlost. Od několikerého přechodu švédských vojsk za třicetileté války už na jejím pozemku jistě nebyla vinice, ale spíše – tak jako tomu bylo i u jiných usedlostí – ovocný sad a zelinářská zahrada. V roce 1743 vše kupuje vysoký úředník královského berního úřadu František Bertram, usedlost získává jeho jméno a stává se Bertramkou. Po dvaceti letech, v roce 1764, pan Bertram umírá, usedlost přechází na dědice a rychle vystřídá několik majitelů, aby ji posléze v roce 1784 za 3500 zl. získal František Xaver Dušek. Hudební skladatel, pedagog a výborný pianista, známý i v cizině, jehož manželka Josefina byla vynikající operní pěvkyní, vskutku nepotřeboval žádné hospodářství. Usedlost přestavěl v klasicistním slohu a pozemek změnil ve zcela přírodní, k odpočinku sloužící zahradu. Manželé Duškoví bydleli sice na nároží Skořepky a Uhelného trhu, ale bohatý společenský život pěstovali převážně na Bertramce. Scházela se tu vzdělaná společnost umělců a šlechticů, v níž v roce 1786 uvítali i Wolfganga Amadea Mozarta. Ten se ke kulturním a velkorysým hostitelům vrátil o rok později k dalšímu pobytu, během něhož zkomponoval slavnou operu Don Giovanni. F. X. Dušek zemřel v roce 1799; jeho mnohem mladší choť byla záhy nucena, ač velmi nerada, milovanou Bertramkou prodat. Ta pak opět vystřídala několik majitelů, až ji v roce 1838 získal hudební nadšenec a velký příznivec Mozartovy hudby obchodník Lambert Popelka. Jeho syn Adolf,

rovněž propagátor a ctitel velkého Amadea, vilu opravil, zvelebil, její zahradu uvedl do nynějšího stavu a dal v ní postavit Mozartovu bustu. V rodině Popelků pak Bertramka zůstala až do roku 1925, kdy dědictvím připadla salcburskému Mozartu. V roce 1929 ji po dlouhém a nesnadném jednání získala pražská Mozartova obec a posléze v roce 1950 připadla Bertramka Národnímu muzeu a městu Praze.

Ve vzrostlé, částečně svažité přírodní zahradě najdeme Mozartovu kamennou bustu, kterou tu dal v roce 1876 postavit již zmíněný tehdejší majitel Adolf Popelka. Jejím autorem byl tehdejší renomovaný sochař Tomáš Seidan, profesor Akademie a učitel Myslbekův. Naproti tomu fontána s plastikou Živý pramen je moderní dílo J. Kodeta, osazené sem v roce 1975. K dvoustému výročí Mozartova narození byl v roce 1956 restaurován i kamenný zahradní stůl, u něhož Mozart údajně rád komponoval.

V roce 2009 byla Bertramka vrácena Mozartově obci, prochází postupnou rekonstrukcí a vila i zahrada nad usedlostí jsou dnes pro veřejnost přístupné pouze v době konání kulturních akcí nebo po předchozí domluvě.

BEZRUČOVY SADY

(Královské Vinohrady, Korunní ulice)

Plánovitý urbanismus rychle rostoucího města Královské Vinohrady pamatoval i na zřizování městských parků. V době, kdy se stavěla vinohradská vodárenská věž, vypracoval v roce 1890 městský zahradník Karel Gabriel plán veřejného sadu v jejím těsném sousedství, na pozemku tehdy ještě stojící bývalé usedlosti Šafránka. Jeho návrh mohl být ale realizován teprve v roce 1903, až byla Šafránka zbořena a terén upraven. Sady mají dvě části – severní rovinatou při vodárenské věži a Janákově Husově sboru a jižní svažující se k Francouzské ulici. Jejich definitivní úprava do nynějšího vzhledu byla provedena v roce 1928 a tehdy také dostaly – dosud bezejmenné – název podle poštovního úředníka Vladimíra Vaška (1867–1958), jenž pod jménem Petr Bezruč získal svou básnickou sbírkou Slezské písně navždy slávu a čestné místo v dějinách české literatury. Jeho pomník je v sadech od roku 1965. O deset let dříve, v roce 1956, byla v jižní části parku postavena nevzhledná typizovaná školička, sloužící dnes jako kavárna.

Do roku 2016 se sady nacházely na území dvou pražských částí, Prahy 2 a Prahy 10. Horní, severnější část patřící do správy Prahy 2 se v roce 2016 oddělila a dostala název sady Bratří Čapků. Části patřící Praze 10 zůstal název Bezručovy sady.

BÍLKOVA VILA

(zahrada vily, Hradčany, Mickiewiczova 1)

Jeden z nejvýznamnějších českých sochařů a zároveň vynikající grafik František Bílek (1872–1941) si v roce 1911 postavil při horním vyústění Chotkovy silnice originální cihlovou vilu. Návrh stavby, která je pražským unikátem, je jeho vlastním dílem; právě tak si slavný sochař, autor mj. sochy Mojžíše v Pařížské třídě a Ukřižovaného Krista ve svatovítské katedrále, sám navrhoval rozvrh zahrady a také vytvořil sousoší „Komenský se loučí s vlastí“, které tu bylo instalováno v roce 1926. Po Bílkově smrti převzala celý objekt Národní galerie, která jej včetně zahrady udržuje v původním stavu jako veřejně přístupné Bílkovo muzeum.

BOHDALEC

Lesnatý vrch mezi Michlí a Vršovici nacházíme v pramenech již za doby Karla IV. Tehdy byl ovšem daleko za Prahou a místo lesa, jak jej známe dnes, se na něm rozkládala vinice, zvaná Stárka.

Vinice tu prospívaly po několik staletí; v druhé polovině století šestnáctého vlastnil jednu z nich – a pěkně velikou – věhlasný mistr zvonař Brikcí z Cimperka, dvě další náležely univerzitní Rečkově koleji. V té době se také začíná objevovat jméno Bohdalec. Vinice přetrvaly i třicetiletou válku a zanikly teprve počátkem 18. století. Pustý vrch potom dlouhá desetiletí pomalu zarůstal stromy, až v době stavební horečky druhé poloviny 19. století se objevily snahy zastavět jej činžovními domy. Nápad však našťěstí – snad pro obtížný terén – nebyl realizován; naopak byl stromový porost doplněn novou výsadbou, takže dnes je téměř celý Bohdalec pokryt přírodním listnatým lesem. Pravím téměř, neboť nakonec se alespoň nějaká výstavba prosadila na jeho východním konci, kde za první republiky a těsně po válce vznikla malá vilová čtvrť a v posledních letech i několik velkých domů.

Mělké sedlo rozděluje Bohdalec vlastně na dvě části. Když se v roce 1881 soukromí podnikatelé Jan Muzika a Karel Schnabel rozhodli postavit tehdy velmi potřebnou lokální železnici z Vršovic do modřanského cukrovaru, vedli ji právě tímto sedlem. Mnohem, mnohem později v něm pak byla postavena i silnice. Jen na okraj – po dvaceti letech existence byla původně cukrovarská trať prodloužena přes Davli až do Čerčan a po první světové válce se na dlouho stala velmi populární jako Posázavský pacifik. Zpět ale k Bohdalcí. Když si na jeho západním úpatí ve 30. letech 20. století Sokol Michle postavil sokolovnu a nad ní, na hřebenu kopce, letní hřiště, mělo to za následek, že se Bohdalec i úředně rozdělil na dvě části. Část východně od sedla zůstala Bohdalcem, západní část se stala Tyršovým vrchem. Na jeho jižním úpatí při Michelské ulici nalezneme několik dnes již vesměs přestavěných domků, jeden ze zbytků staré Michle.

BOTANICKÁ ZAHRADA UNIVERZITY KARLOVY

(Nové Město, Na Slupi)

Jejím předchůdcem byla botanická zahrada na Smíchově. Velký pozemek okrasné zahrady kdysi Slavatovské, o rozloze téměř 4 ha, zabíral plochu dnešních Dienzenhoferových sadů a několika domovních bloků na západ a sever od nich. Počátkem 18. století zahradu získal jezuitský řád a používal ji k rekreaci svých členů. Tehdy to byla částečně okrasná, částečně ovocná zahrada a s botanickou neměla nic společného. Když však papež v roce 1773 řád zrušil, byla jezuitská zahrada na příkaz Marie Terezie změněna v univerzitní botanickou zahradu. Po sto letech došlo v roce 1881 k rozdělení pražské univerzity na českou a německou; rozsáhlá botanická zahrada připadla německé, česká nedostala nic.

Mezitím se již ale rozvíjela jiná zahrada na druhém břehu Vltavy. Ve 40. letech 19. století totiž česká šlechta založila Českou společnost pro zvelebování zahradnictví – Böhmische Gartenbaugesellschaft, které předsedal a jejíž činnost z větší části financoval kníže Kamil Rohan. V roce 1845 společnost zakoupila rozsáhlý svažitý pozemek mezi ulicemi Na Slupi a Benátskou, dosahující vzhůru až k ulici Viničné. Býval to ovocný sad, jehož valnou část Společnost poměrně rychle přeměnila na okrasnou „Společenskou zahradu“ s velkým množstvím rostlin a květin, včetně cizokrajných. V roce 1862 byla celá zahrada obehnaná bytelným železným plotem a o dvacet let později, v roce 1882, tu Společnost postavila skleníkový komplex. V roce 1890 stát zahradu od Společnosti odkoupil a věnoval pražské univerzitě. Drátěný plot pak zahradu rozdělil na dolní českou část a horní, výše po svahu, část německou. V české části byl postaven botanický ústav (dnes Benátská 2), německá dostala totéž o něco výše (Benátská 4). V roce 1897 započala likvidace zmíněné botanické zahrady na Smíchově, jejíž pozemky byly rozparcelovány a zastavěny. Veškeré rostlinné exempláře a sbírky byly přeneseny do nové zahrady Na Slupi a od té doby se prakticky nepřetržitě doplňují. Během let byly také vykáceny poslední zbytky někdejšího ovocného sadu a nahrazeny jinými stromy a květinami. 14. února 1945 zahradu poškodil nálet, při němž byly poničeny hlavně skleníky. Po skončení války byl odstraněn plot, rozdělující zahradu na českou a německou, postaveny nové skleníky a zahrada nazvána Botanickou zahradou univerzity Karlovy.

MIRIS
BOHEMORUM
DISCIPLINAE
BOTANICAE
PROMISSIS

BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER

(klášterní zahrada)

Psal se letopočet 993 od narození Krista. Rok předtím se po čtyřletém pobytu v Římě, kde se stal benediktinem, vrátil do Prahy druhý pražský biskup Slavnikovec Vojtěch, později prohlášený za svatého.

Zmíněného roku 993 pak kníže Boleslav II., řečený Pobožný, na biskupův popud založil v lesích na Břevnově benediktinský klášter, první mužský klášter v Čechách vůbec, a biskup Vojtěch do něho uvedl první mnichy z Říma, z kláštera sv. Alexie a Bonifáce. V novém klášteře měli benediktiní nepochybně již tehdy pro vlastní potřebu nějakou užitkovou zahradu, jejíž poloha a rozsah ovšem neznáme. Klášter totiž v jeho více jak tisícileté historii čekala řada zvrátů, v nichž byl ničen nebo alespoň poškozován a opět obnovován. Nejprve jej zničili husité a více jak 150 let byl téměř pustý. Pak přišla bitva na Bílé hoře a drancující císařské vojsko, brzy třicetiletá válka, pak požár, v roce 1741 francouzská okupace, 1744 pro změnu okupace pruská a 1757 znovu Prusové obléhající Prahu. Poté co na jaře roku 1950 komunistická moc zlikvidovala kláštery, sloužil Břevnov po léta coby kasárna a později jako deponitář Státního archivu. O jeho stavební stav se pak již nikdo nestaral a budovy chátraly, o zahradě ani nemluvě.

Čtenář snad promine malý výlet do historie a nyní se věnujme vlastní klášterní zahradě. Její dnešní tvárnost jí dal počátek 18. století, doba výstavby současného kláštera. Jeho první stavitel Pavel Ignác Bayer vypracoval v roce 1708 i návrh zahrady a její úpravy; když pak následujícího roku opat Otmar Zinke, krajně nespokojený s Bayerovou prací, stavitele propustil, pověřil stavbou kláštera Kryštofa Dienzenhofera a zahrady se ujal stavitelův syn, později tak slavný Kilián Ignác. Do roku 1722 byla zahrada podle jeho návrhu hotova tak, jak ji známe dnes.

Klášterní zahrada má tři samostatné části. Východně od klášterních budov se nalézá tzv. Předpolí, což je dnes veřejný vzrostlý park s rybníčky.

Druhou část nalezneme hned za barokní klášterní branou; dosahuje od ní až ke kostelu sv. Markéty. Tato část zahrady obklopuje dvě velké stavby; Budova na pravé straně byla postavena v 70. letech 17. století a jako vlastní klášter sloužila až do výstavby dnešního, tedy po více jak půl století. Na protilehlé levé straně stojí mohutná sýpka, postavená současně s dnešním klášteřem, tedy v 1. čtvrtině 18. století. Někde za ní kryje země ostatky 2 500 pruských vojáků, padlých nebo zemřelých za obléhání Prahy v roce 1757, kdy klášter sloužil jako pruský vojenský lazaret. Také tato část zahrady je volně přístupná.

Také třetí, největší část, která se rozkládá severně od kostela, je dnes veřejně přístupná. I ona si dosud zachovala tvářnost, jakou jí vdechl Kilián Ignác Dienzenhofer – snad s tím rozdílem, že za jeho časů byla patrně alespoň z malé části i užitková. Byla udržována až do roku 1950 a po likvidaci kláštera ponechána po čtyřicet let svému osudu. Naprosto zpusťla včetně staveb v ní stojících a její rekonstrukce pak trvala plných pět let, 1990–1995.

Dominantou zahrady je tzv. Vojtěška, stojící nad legendární studánkou. Podle prastaré legendy byli totiž biskup Vojtěch i kníže Boleslav II. zajedno v úmyslu založit klášter, ale nemohli se rozhodnout, které místo pro něj zvolit. Uvažovali a dohadovali se dlouho, až jedné noci měl kníže i biskup stejný sen – viděli jelena pít v jakémsi lese ze studánky, nad níž se ve svatozáří vznášel sv. Benedikt. O svém snu si navzájem nepověděli, ale druhý den ráno vyšel každý z nich hledat místo, které mu bylo ve snu zjeveno. Netrvalo dlouho a oba se setkali v lese daleko na západ od Hradu a vyprávěli si svůj sen. Shodli se, že to nebyl obyčejný sen, ale Boží vnuknutí – a když pak skutečně nedaleko našli studánku, založili v tom místě klášter.

Nu, studánka tu skutečně po tisíciletí stojí a dlouho byla pokládána téměř za posvátnou. Ve 13. století nad ní postavili osmiboký tambur s raně gotickou klenbou, který pak studánku chránil po pět století. V době velké výstavby dnešního kláštera Kilián Ignác Dienzenhofer gotickou stavbičku samozřejmě ponechal, ale přímo nad ní postavil v letech 1722–1725 barokní opatský letohrádek, ihned pojmenovaný – jak jinak – Vojtěška. Ve 20. století, ve výše zmíněných letech 1950–1990, úplně zpusťl, ale současně s rekonstrukcí zahrady byla i tato pěkná ukázka Dienzenhoferova umění uvedena do původního stavu. Nejvýhodnější část zahrady zdobí malý barokní glorist, zvaný Josefka. Oranžerie z 18. století byla mnohem později používána jako skleník. V této zahradě učinili mniši v roce 1761 překvapivý nález. Při zahradních pracích totiž náhodou vyhrabali ze země kamennou desku, která se ukázala být náhrobním kamenem blahoslaveného Vintíře, jak hlásal na ní vytesaný nápis a postava. Vintíř? Kdo vůbec byla tato dnes téměř zapomenutá osoba?

Kdoví kdy počestěné jméno duryňského rytíře ze vznešeného rodu znělo Günther. Narodil se někdy kolem roku 955, byl předurčen k převzetí rodového majetku a k vojenské, válečné dráze. Číst a psát se nikdy nenaučil – to ovšem tehdy bylo výsadou jen nemnohých jedinců. O Vánocích 1005 se ve zralém věku náhle zřekl všeho rodového bohatství, vstoupil do kláštera v bavorském Niederalteichu, putoval do Říma a po návratu žil poustevnickým životem. Na česko-bavorském pomezí založil klášter, zřídil odtud hlubokými lesy cestu do Čech, později zvanou Vintířova stezka, která vedla do Dobré Vody a tam se napojovala na Zlatou stezku. Pořádal misie do Čech a pravděpodobně se stal kmotrem knížete Břetislava I. (panoval 1034–1055) při jeho

křtinách. Břetislav postavil břevnovským mnichům nový kostel a poustevník Günther projevil na sklonku života přání být v něm pohřben, což mu také bylo splněno. Jeho ostatky buď dávno zmizely v rozvalinách kostela, nebo je v bouřlivém 15. století někam odvezli. Náhrobní deska, která se při bližším zkoumání ukázala být nikoliv původní z doby Vintířova pohřbu, ale pozdější, nejspíše benátskou prací ze 14. století, byla pak zazděna do slepého portálu na jižní vnější straně chrámu, kde je dosud.

V současné době jsou zahrady po rekultivaci zeleně, stavebních opravách (např. kaple Josefky) a celkové rekonstrukci oranžerie veřejně přístupné, konvent si ponechává pro hospodářské účely menší ohrazenou plochu v jihozápadní části zahrady.

CIBULKA

(veřejný park, Košíře)

Již před více než šesti stoletími tu stával hospodářský dvůr uprostřed vinic, slušný majetek pana Jindřicha Náze. Henricus Naso – jak si dle dobové módy dával říkat – byl písařem kuchyně Karla IV. Nedejme se zmást středověkou nomenklaturou, byl to hodně vysoký úřad u dvora a také dobře odměňovaný. Pan písař vlastnil ještě dům na Starém Městě, ves Strašnice a četné další statky. Jeho košířský dvůr se tehdy ještě nenazýval Cibulkou; jméno získal až o století později, kdy tu hospodařili Cibulkovští z Veleslavína. Jméno zůstalo, majitelé se měnili a nad Cibulkou ubíhala století, až přišel rok 1809.

Toho roku bylo zrušeno biskupství v Pasově a stávající biskup Leopold Thun-Hohenstein se odebral do penze. Rozhodl se koupit nějaké pěkné místo pro svůj letní pobyt a při jedné návštěvě Prahy, kde stály thunské rodové paláce, se mu velice zalíbila usedlost Cibulka. Emeritní pan biskup byl člověk velice mohovitý – ani ne tak pro svůj úřad, jako pro rodové postavení – a tak Cibulku koupil a velikým nákladem ji přestavěl. Protože byl člověkem nejen bohatým, ale také vzdělaným a velkého kulturního vkusu, vznikla tu do roku 1817 krásná klasicistní budova se sochařskou výzdobou tehdejšího předního pražského sochaře Josefa Malínského, s branou provázenou dvěma pavily a s pomníkem, na němž cenný reliéf od Václava Prachnera dodnes upomíná na vzdělaného knížete biskupa. Byly tu i potřebné hospodářské budovy; co nás však nejvíce zajímá, je veliká, k usedlosti patřící zahrada.

Za páně biskupovy peníze tu na členitém terénu vznikl rozsáhlý anglický park, podle tehdejšího vkusu doplněný v romantickém duchu řadou stavbiček. Z nejvyššího bodu vévodila parku umělá zřícenina, v níž byl plechový rytíř, řinčící – po stisknutí příslušné páky – zbrojí. Opodál, o něco níže, stojí za umělou branou socha, která byla zvána nesprávně Chronos a lidově dokonce Škrtič. Je o postavu antického muže, stojícího na sarkofágu a držícího v levé ruce tělo s dětskou hlavou. Na jeho zadní straně je vytesána osmicípá hvězda a slovo „Jitro“. Dnes již za mnoho desetiletí vzrostlé stromy vyhlídku zastínily, ale tehdy bylo možno od zříceniny přehlédnout další výzdobu parku. Stojí tu novogotická hájovna a nad rybníčkem sousoší Diany se psy, původně kryté antikisujícím dřevěným altánkem, který – neudržován – se již v roce 1950 zřítíl. Poustevna, stojící západně od zříceniny, měla pod gotickou klenbou mechanickou figuru poustevníka. Sešlápl-li návštěvník pedál, poustevník povstal od stolu a udílel požehnání; druhá nehybná figura ležela na loži coby umírající. Nedaleko od poustevny byl v jeskyňce trojhlavý Cerberus,